

Toimintaohje sukupuolisen häirinnän sekä seksuaalisen häirinnän, ahdistelun ja hyväksikäytön käsittelyyn ja ehkäisemiseen

päivitetty 3/2024

Tasa-arvolaisissa määritellään ja kielletään luonteeltaan seksuaalinen tai sukupuoleen perustuva häirintä. Seksuaalinen ahdistelu, kajoaminen ja hyväksikäyttö on kielletty rikoslaisissa.

Uusi seksuaalirikoslainsäädäntö tuli voimaan 1.1.2023. Uudistus vahvistaa seksuaalista itsemääräämisoikeutta ja henkilökohtaisen koskemattomuuden suojaa. Seksuaalista itsemääräämisoikeutta loukkaavat teot voivat tapahtua kasvotusten, puhelimen tai verkon välityksellä. Tekijänä voi olla aikuinen tai alaikäinen.

Määritelmät

Seksuaalisella häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolain (609/1986) määritelmän mukaan sanallista, sanatonta tai fyysistä, luonteeltaan seksuaalista ei-toivottua käytöstä, joka loukkaa henkilön henkistä tai fyysistä koskemattomuutta ja luo uhkaavaa, vihamielistä, halventavaa, nöyryyttävää tai ahdistavaa ilmapiiriä.

Sukupuoleen perustuvalla häirinnällä tarkoitetaan tasa-arvolaisissa henkilön sukupuoleen, sukupuoli-identiteettiin tai sukupuolen ilmaisuun liittyvää ei-toivottua käytöstä, joka ei kuitenkaan ole luonteeltaan seksuaalista. Tällainen käytös ilmenee esimerkiksi halventavana puheena toisesta sukupuolesta ja muuna toisen sukupuolen alentamisena.

Seksuaalisen ahdistelu on koskettelua, joka loukkaa toisen koskemattomuutta ja itsemääräämisoikeutta. Koskettelu voi tarkoittaa sivelyä, puristelua, taputtelua tai muuta vastaavaa tekoa. Ahdistelua ovat myös muut seksuaaliset ahdisteluteot, kun ne ovat yhtä vakavia kuin koskettelu. Seksuaalinen ahdistelu voi olla esimerkiksi sanallista, viestin tai kuvan lähettämistä tai esittämistä, kuvan ottamista tai itsensä paljastamista. Seksistinen huumori tai kuvat voivat siis ylittää rikoskynnyksen.

Seksuaalinen kajoaminen koskee muita seksuaalisia tekoja kuin sukupuoliyhteyttä. Se on vakavampi ei-toivottu teko kuin seksuaalinen ahdistelu ja tarkoittaa koskettelemalla tai muulla tavoin tehtyjä seksuaalisia tekoja, joihin toinen ei osallistu vapaaehtoisesti. Kajoaminen voi olla koskettelemista seksuaalisesti merkityksellisiin ruumiinosiin, seksuaalista kanssakäymisen katsomista tai kuvaamista.

Seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan tilanteita, joissa alle 18-vuotias saadaan osallistumaan sukupuoliyhteyteen tai muuhun seksuaalista itsemääräämisoikeutta olennaisesti loukkaavaan seksuaaliseen tekoon asemaa, määräysvaltaa tai ikää hyväksikäyttäen. Seksuaalinen hyväksikäyttö tulee kyseeseen myös yli 18-vuotiaan kohdalla, mikäli riippuvuussuhdetta uhrin ja tekijän välillä käytetään väärin.

Lapsen seksuaalisella hyväksikäytöllä tarkoitetaan seksuaalista kajoamista tai sukupuoliyhteyttä alle 16-vuotiaan kanssa. Lapsen seksuaalista hyväksikäyttöä ovat myös seksuaaliset teot alle 18-vuotiaaseen kohdistuessaan, mikäli tekijän ja uhrin välillä on erityinen riippuvuus- tai valtasuhde.

Toimijat

Häirinnän, kajoamisen, ahdistelun ja hyväksikäyttötilanteiden (jatkossa häirintä) käsittely ja ennaltaehkäisy on seurakunnan velvollisuus. Puuttumisvelvollisuus määräytyy sen mukaan, kuka seurakunnassa syyllistyy häirintään. Työntekijä on vastuussa työntekijöiden työturvallisuudesta. Poliisi tutkii epäillyt rikokset ja tuomioistuimien käsittelyä mahdolliset rikossyytteet.

Johto

Johtolla on velvollisuus puuttua asiaan ja viedä sitä eteenpäin. Puuttumisvelvollinen on esimies, kirkkoherra, ylin talous- ja henkilöstöhallinnon johtaja ja / tai kirkkoneuvosto / seurakuntaneuvosto / yhteinen kirkkoneuvosto sekä piispa ja tuomiokapituli sen mukaan kuin niillä on toimivalta asiassa.

Puuttumisvelvollisen on varmistettava häirinnän kohteena olevan turvallisuus, asian selvittämisen aloittaminen sekä varmistettava, että yhteys viranomaisiin on tarvittaessa otettu. Poliisilta voi kysyä neuvoa menettelytavoista sekä apua tilanteen vakavuuden arviointiin.

Työntekijät

Työntekijä on vastuussa häirinnän ennaltaehkäisystä omalta osaltaan. Työntekijän tulee viipymättä ilmoittaa esimiestaholle seurakunnan toiminnassa havaitsemastaan häirinnästä ja ahdistelusta. Työntekijä tuntee toimintaohjeistukset ja noudattaa niitä oman ja vastuullaan olevan toiminnan osalta.

Tukea antavat tahot

Työsuojeluvaltuutetut ja luottamusmiehet voivat toimia häirinnän kohteeksi joutuneen tukena ja osallistua asian selvittämiseen esimiehen kanssa. Työterveyshuolto on työntekijöiden ja työnantajan yhteistyökumppani häirintään liittyvissä asioissa.

Hiippakunta on nimennyt kolme yhteyshenkilöä, joiden puoleen mikä tahansa toimijataho voi kääntyä häirintätilanteissa:

- Carita Lindholm, perheneuvoja, Tampere
- Sari Paanu, perheneuvoja, Hämeenlinna
- Airi Raitaranta, asiantuntija, tuomiokapituli

Häirinnän kohteeksi joutunut, siitä syytetty, tilanteen tietoonsa saanut sekä esihenkilö voivat olla yhteydessä yhteyshenkilöihin. Yhteyttä voi ottaa kehen hyvänsä nimetyistä henkilöistä alueesta riippumatta. Yhteyshenkilöiltä saa ohjeita ja tukea jatkotoimiin. Heiltä voi kysyä luottamuksellisesti neuvoa silloinkin, kun ei ole varma tilanteen vakavuudesta.

Toimintaohje

Ohjeita häirintätilanteisiin

Häirinnän kohteeksi joutunut voi ilmoittaa asiasta häiritsijälle kehottaen tätä lopettamaan häiritsevä toiminta. Jos tämä ei ole mahdollista tai sillä ei ole vaikutusta, hänen tulee ilmoittaa asiasta puuttumisvelvolliselle taholle. Häirinnän kohteeksi joutuneella on oikeus pyytää haluamansa henkilö tuekseen sekä ilmoituksen tekemiseen että asian jatkokäsittelyyn.

Asian jatkokäsittelyä varten on tärkeää kirjata ylös, miten häirintä on ilmennyt, kuinka usein se on toistunut, keitä tilanteessa on ollut mukana ja miten on itse toiminut tilanteessa. Myös mahdolliset häiritsevät tai loukkaavat viestit tulee säilyttää.

Jos uhri on alaikäinen

Jos epäillään alaikäiseen kohdistuvaa seksuaalista hyväksikäyttöä, on siitä tiedon saaneen tehtävä välittömästi lastensuojeluilmoitus ja rikosilmoitus sekä kerrottava asiasta puuttumisvelvolliselle. Puuttumisvelvollisen on varmistettava, että tarvittava yhteys poliisiin ja lastensuojeluviranomaisiin on otettu. Mikäli epäilty on lapsen perhepiirin ulkopuolelta, on kirkkoherran tai asiaa selvittävän esihenkilön otettava välittömästi yhteys lapsen huoltajiin. Jos epäilty on lapsen perheestä, huoltajille ilmoittamisessa toimitaan poliisin ohjeiden mukaisesti.

Suojaikäraja suojelee alle 16-vuotiasta aikuisen tai nuorta selkeästi vanhemman toisen nuoren seksuaalisilta teoilta. Suojaikäraja on 18 vuotta, jos toinen osapuoli on esimerkiksi nuoren opettaja, leirinohjaaja tai muuten auktoriteettiasemassa nuoreen nähden oleva.

Jos tekijä on...

Työntekijä

Esihenkilön tehtävänä on estää häirinnän jatkuminen ja ryhdyttävä tarpeellisiin toimiin häirinnän kohteeksi joutuneen suojelemiseksi. Tarvittaessa epäilty tekijä on siirrettävä toistaiseksi työtehtäviin, joissa häirintä ei voi jatkua samaan tai eri henkilöön kohdistuen. Häirintäepäilyyn selvittäminen on aloitettava viivytyksettä.

Luottamushenkilö tai muu seurakunnan vastuunkantaja

Luottamushenkilön ja seurakunnan vapaaehtoisen harjoittamaan häirintään on hänet valinneen toimielimen tai kyseisestä toiminnosta vastaavan työntekijän puututtava. Seurakuntavaaleilla valitun luottamushenkilön osalta sillä toimielimellä, jonka jäsen luottamushenkilö on, on tämä velvollisuus. Häirinnästä epäilty luottamushenkilö ei voi osallistua asian ratkaisemiseen.

Muu toimintaan osallistuva

Seurakunnan toiminnassa havaitussa häirinnässä puuttumisvelvollisuus on työntekijällä, jonka vastaamassa toiminnassa häirintä on tapahtunut. Hänen tehtävänsä on estää häirintä ja varmistaa sen kohteena olevan turvallisuus. Asiasta on kerrottava välittömästi omalle esihenkilölle.

Esihenkilöasemassa oleva

Esihenkilöasemassa olevan harjoittamassa häirinnässä on oltava yhteydessä häiritsijän esimieheen. Jos kirkkoherra syyllistyy häirintään, asia tulee saattaa tuomiokapitulin ja piispan tietoon.

Alaikäinen

Rikosoikeudellinen vastuu alkaa 15-vuotiaana. Rikoksesta kiinni jäävästä alle 15-vuotiaasta tulee tehdä lastensuojeluilmoitus. Alaikäisen tekijän huoltajiin on oltava välittömästi yhteydessä. Muilta osin 15 vuotta täyttäneen epäillyn kohdalla asian selvittäminen etenee samalla tavoin kuin aikuisen kyseessä ollessa.

Uhrin suojeleminen

Rikosilmoitus on tehtävä rikoksen tai sen epäilyn yhteydessä aina, kun uhri on alaikäinen. Joskus uhri kieltää asian eteenpäin viemisen. Poliisin yleisohje on, että täysi-ikäisen asianosaisen tahtoa rikosilmoituksen tekemisessä on lähtökohtaisesti kunnioitettava, ellei kyse ole törkeäksi epäillystä rikoksesta. Tarvittaessa voi kysyä poliisilta yleisesti neuvoa toimintatavoista ja rikosilmoituksen tekemisestä, vaikka uhri kieltää yhteydenoton. Kaikkien on varmistettava uhrin fyysinen ja psyykinen turvallisuus. Hänelle on aktiivisesti tarjottava apua samalla osoittaen välittämistä ja ymmärtämistä sekä tarjottava mahdollisuus ottaa tukihenkilö tai muu läheinen mukaan. Epäillyn tekijän ja uhrin välinen kommunikaatio on selvittelyvaiheessa estettävä.

Jos on tiedossa tai epäilyksenä, että seksuaalirikos on tapahtunut vastikään, asian tietoonsa saaneen tai tämän esihenkilön on sekä hyväksikäyttö- ja raiskausepäilyissä aina saatettava uhri mahdollisimman nopeasti lääkärin vastaanotolle. Jos tapahtumasta on kulunut alle 72 tuntia, on tutkimuksiin päästävä välittömästi, muuten kiireellisesti. Lääkärille on ilmoitettava rikoksen uhriksi joutumisesta. Uhrin ei tule pestä itseään tai vaihtaa vaatteitaan ennen kuin lääkäri ja poliisi antavat siihen luvan.

Vastaavan esihenkilön on huolehdittava siitä, että uhri ja tämän omaiset saavat ammattitaitoista apua. Asiaa selvittävä työntekijä tai tapahtumaseurakunnan työntekijät eivät voi toimia tällaisessa tilanteessa auttajina. Apua on tarjottava kaikille heille, joita tapahtunut eri tavoin koskettaa. Esihenkilön on syytä hankkia ammatillista tukea myös itselleen.

Viestintä

Kirkkoherran tehtävänä on antaa tarpeellista tietoa omaisille, piispalle, hiippakunnan viestintään sekä tarpeen mukaan henkilöstölle ja luottamushenkilöille. Viestinnässä noudatetaan seurakunnan kriisitiedottamisen periaatteita ja vastuita. Sekä uhrin että epäillyn tekijän yksityisyyttä on suojeltava. Rikosepäilyssä ja aina kun asiaan liittyy seurakuntalainen, on asiasta välittömästi tiedotettava seurakunnan viestinnästä vastaavaa sekä kirkon viestintää (viestinnän kriisipuhelin 09 180 2247). Rikosepäilyissä viestintävastuu on poliisilla, jonka ohjeiden mukaan viestinnässä toimitaan.